

Kampioenen en coniferen met karakter

80 jaar Pinetum de Dennenhorst: *Abies*

Op 11 september werd het naamgevingstraject* in Pinetum de Dennenhorst in Lunteren** afgesloten met een mini-symposium 'Waarin ligt de waarde van bomentuinen'. De collectie telt inmiddels vele bomen op leeftijd. Hopelijk inspireert dit artikel lezers om een bezoek te brengen aan deze mooie verzameling. In een reeks artikelen worden verschillende genera van de Pinaceae besproken, de hoogtepunten en ontdekkingen worden uitgelicht. In deze bijdrage gaan we op zoek naar de zilversparren: *Abies*.

Met 26 soorten, natuurlijke variëteiten en soortkruisingen zijn de zilversparren rijkelijk vertegenwoordigd in De Dennenhorst. Het merendeel van de zilversparren staat langs de rand van het pinetum, met een gevarieerde concentratie ten noorden van de schuur. Daarna maken we een ronde met de klok mee, waarbij we de top tien zullen aandoen: bijzonder mooie exemplaren, zeldzame soorten en bomen met een sprekend verhaal.

1. *Abies alba* 'Pyramidalis' (346 A1mm 1940***) is een prachtige kegelvormige boom in een veld van *Podocarpus*.

Abies alba is onze gewone zilverspar uit Midden-Europa. De naalden staan aan de meeste takken in een plat vlak in rijen met langere en kortere naalden en met kleine zwarte haren op een twijg. 'Pyramidalis' is sinds 1851 bekend uit Engeland en deze 75-jarige is een bijzonder mooi exemplaar.

2. *Abies firma*, Momi-zilverspar (623 A1ro 1948) is een statige boom met stoere naalden uit Japan. Makkelijk te herkennen zijn aan de puntig gespleten top van de naald, (licht) groen van boven en met groene strepen

van onderen. Deze bijzondere senior is met zijn 18 meter op één na hoogst geregistreerde exemplaar in Nederland, na die in het Von Gimborn Arboretum in Doorn. In het pinetum groeit *A. firma* met zijn landgenoten *A. veitchii* en *A. homolepis* vanzelfsprekend op enkele tientallen meters boven NAP. In zijn natuurlijke habitat zijn er duidelijke zoneringen in groeiplaats. *Abies firma* komt in Japan voor langs bergrivieren. *Abies homolepis* in de zone daarboven *A. veitchii* is een echte alpiene soort.

3. *Abies veitchii* 'Glauca' (32 A1mb 1945) is een blauwe vorm. Met zijn 17 meter de grootst geregistreerde blauwe vorm en kandidaat kampioen voor Nederland. *Abies veitchii* heeft mooie witte strepen aan de onderkant van de naalden en is fijn behaard op de twijgen. 'Glauca' is Grieks voor zeegroen en staat voor een spectrum aan blauwe tinten. Soms de uitzondering, maar vaak ook de standaard kleur binnen een soort. Voor *A. veitchii* is groen de standaard en het bedauwde blauw de uitzondering. Iets ten westen staat een blauwe vorm van een edelzilverpar: *A. procera* 'Glauca' (691 A1mb 1950). *A. procera* kan groen zijn, maar is vaker blauw, wat het een weinig bijzondere cultivar maakt binnen de soort.

4. *Abies numidica*, Algerijnse zilverspar (704 A1lo 1948) staat gebroederlijk naast zijn jongere soortgenoot (1410 A1lo 1965). Het is een zeldzame soort in het wild, die beperkt is tot een berggebied van enkele honderden ha in Algerije. Daar groeit hij in bossen met bijvoorbeeld de Atlasceder. Ook zijn verwanten uit Marokko en Spanje zijn kwetsbaar of bijna bedreigd. In onze contreien doet *A. numidica* het goed. Ook al zijn beide exemplaren niet ongeschonden door het leven gekomen (de oudste heeft een lichte kronkel in de stam en de jongste is aangeslagen door de bliksem), toch reiken ze

Abies firma met pollenkegels
Foto: Martin Heutink

inmiddels tot grote hoogte. Met resp. 19,8 en 19,2 meter zijn het geregistreerde hoogterecords voor Nederland. Deze en de verwante West-Mediterrane *Abies*-soort *A. pinsapo* hebben allen stijve borstels van naalden rondom een kale twijg. De Algerijnse zilverspar heeft groene naalden met op de bovenkant een witte vlek bij de top. De Marokkaanse zilverspar, *A. pinsapo* var. *marocana* in de schaduw van *Pinus banksiana* (2091 B1mb) heeft stijve stekelige naalden. En de Spaanse zilverspar, *A. pinsapo* die her en der staat in het pinetum (1617 C2rm 1980; 1917 C2ro 2012) heeft blauwe naalden en wordt regelmatig aangeplant in de particuliere tuin.

Abies numidica getekend door de bliksem
Foto: Martin Heutink

Abies procera, pollenkegels

Foto: Martin Heutink

Abies forrestii var. *forrestii* is een zeldzame exoot uit China

Foto: Martin Heutink

5. *Abies nordmanniana* subsp. *equi-trojani*, Trojaanse zilverspar (716 A3rb 1955) heeft een mythische naam en is een plaatje om te zien. Deze zeldzaamheid van 18 meter hoog is een echte

‘champion’. De Trojaanse zilverspar lijkt op de populaire kerstboom *A. nordmanniana* of Nordmann (zilverspar). De naalden zijn meer geelgroen, eveneens naar voren gericht, maar ook meer omhoog en vormen een typische dunne scheiding over het midden van de twijg. Het is een van de soorten en soortkruisingen uit het gebied rond de Zwarte Zee, waarvan er een variatie staat aan de noordkant van het pinetum, van Nordmann of Kaukasische, Pontische tot Griekse zilverspar.

6. *Abies koreana* × *lasiocarpa* (1835 A4lb 2010) is een kruising die door kwekers is uitgevoerd tussen ouders die elkaar in de natuur nooit zullen treffen. *Abies lasiocarpa* is de bergzilverspar uit de Rocky Mountains. *Abies koreana* komt van een klein eiland voor de kust van Zuid-Korea. In de kruising zijn de

Abies forrestii var. *forrestii* is een zeldzame exoot uit China
Foto: Martin Heutink

eigenschappen van beide ouders goed te zien. In het pinetum kom je beide soorten naar het Oosten achter elkaar tegen. Het blauw van de naalden is van *A. lasiocarpa* (1816 A4rb 2010), met bij de soort opgeslagen naalden. De witte onderkant van de naalden heeft deze kruising te danken aan *A. koreana*. Bij *A. koreana* 'Silberlocke' (1823 A5mb 2010) zijn de naalden ook nog gedraaid, waardoor hij van een afstand een witte aanblik heeft. *Abies koreana*, Koreaanse zilverspar, is pas honderd jaar geleden ontdekt op Cheju Do, een eiland van nog geen 100 bij 100 km voor de zuidkust van Zuid-Korea. Inmiddels is het een van de meest aangeplante zilversparren in de tuin, vanwege zijn compacte groei, jeugdige kegeldracht en kalkwitte onderkant van de naalden.

7. *Abies procera*, edelzilverspar (1112 A5mm 1957) is een knappe kolos van meer dan 23 meter hoog en de dikste van Nederland. Met een taille van 3,25 meter die spits toeloopt naar de top, heeft hij een onnatuurlijk dikke stam. Ook in de Rocky Mountains zijn het ware reuzen die kunnen uitgroeien tot meer dan 70 meter hoogte.

8. *Abies forrestii* var. *forrestii*, Forrest-zilverspar (1557 D1lo 1971) is een

zeldzame exoot uit China. Hij behoort tot een groep aan *A. delavayi*-verwante soorten. *Abies forrestii* heeft platte naalden in tegenstelling tot de echte *A. delavayi* die in de lengterichting opgerolde naalden heeft.

9. *Abies grandis*, reuzenzilverspar (1 E1mo 1934) is de geregistreerde nummer één van het pinetum. De At-

Abies grandis met een stamomtrek van 391 cm de op één na dikste van Nederland

Foto: Martin Heutink

lasceder in de andere hoek van het pinetum is als eerste aangeplant, dus waarom hier begonnen is met tellen is niet duidelijk. Wel is deze reuzenzilverspar van meer dan 30 meter het hoogste punt van het pinetum. Als je omhoog

Abies concolor var. *lowiana* **** met blauwwitte naalden

Foto: Martin Heutink

kijkt, zie een brede flink vertakte top. Hoogstwaarschijnlijk is de eerste top er een keer uitgewaaid en heeft dit proces zich herhaald. En met een stamotrek van een kleine 3,91 meter de op één na dikste van Nederland. De gekneusde naalden geuren heerlijk naar mandarijn.

10. *Abies concolor* var. *lowiana* **, Sierra Nevada witte zilverspar** (801 C1lo 1945) komt meer in het binnenland van west Noord-Amerika voor. ***Abies concolor* var. *lowiana*** staat qua naaldstand tussen *A. grandis*, die vanaf de westkust landinwaarts groeit en *A. concolor*, de witte zilverspar uit de Rocky Mountains. *A. concolor* heeft lange naalden die als kleine sabels omhoog staan en *A. grandis* heeft een kam van lange en korte glanzend groene naalden. Dit exemplaar *A.*

concolor var. *lowiana* vertoont grote overeenkomsten met de naaldenkam van *A. grandis*, maar de naalden zijn meer olijfgroen. Ten noorden van de schuur staat in de hoek van het pinetum een *A. concolor* var. *lowiana* (583 A1lm 1948) met blauwwitte naalden die meer overeenkomsten vertoont met *A. concolor*. En zo zijn we weer rond.

Voetnoten:

*Met dank aan de begeleidingscommissie van het naamgevingsproject bestaande uit Hans Janssen (dendroloog), Wilbert Hetterscheid (Von Gimborn Arboretum) en Beline Geertsema (Nederlandse Tuinenstichting) voor de borging van de kwaliteit; de Stichting Vrienden van het Pinetum voor het dragen van het project en de provincie Gelderland, het Prins Bernard Cultuurfonds, de Rabobank

en de Noaber Foundation voor het beschikbaar stellen van hun fondsen voor het ontsluiten van deze groene schatkamer.

**Pinetum De Dennenhorst is vrij toegankelijk. Voor een bezoek onder begeleiding van een gids, neems.v.p. contact op met info@pinetum.eu Wilt u coniferen leren onderscheiden dan kunt u deelnemen aan de eendaagse cursus 'Welke conifeer is dat?' Meer info www.conifers.nl

***Om de bomen zelf te kunnen bezoeken, wordt het boomnummer, de locatie en het plantjaar vermeld, in overeenstemming met de etiketten aan de boom. Voor oriëntering met de locatie, zie www.pinetum.eu □

**** Volgens Farjon is er geen taxonomische basis voor aparte variëteit. 'It has been concluded that var. *lowiana* falls entirely within the variation of var. *concolor* as found in specimens from Rocky Mountain locations' (Farjon, A. 2010, A handbook of the world's conifers, p. 73) (red.)